

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено оптимальні шляхи професійної підготовки майбутнього вчителя української мови та літератури в умовах модернізації вищої освіти в Україні, обґрунтовано соціальні та культурологічні чинники, що сприяють формуванню та духовному розвитку фахівця.

Підготовка майбутніх учителів-філологів включає не тільки сукупність знань з професійноорієнтованих дисциплін та вмінь їх практично використовувати у педагогічній діяльності, певні вимоги ставляться й до якостей особистості, найбільш суттєвими серед яких виділяють: відповідальність, порядність, моральність, свідомість, чесність, вимогливість, що забезпечують умови успішності педагогічної діяльності.

Ключові слова: філолог, культура, навчання, виховання, професіоналізм, майстерність, освіта.

Постановка проблеми. Модернізація вищої освіти та підвищення якості професійної підготовки в державі – є визначальною соціальною та культурною проблемою, вирішення якої полягає у приведенні системи освіти у відповідність до нових соціально-економічних вимог, визначенні пріоритетних напрямків освітньої політики, стратегії і тактики дій відповідно до потреб суспільства. Система нашої освіти все ще суттєво відстає від сучасних вимог і тому потребує глибокої модернізації.

В умовах соціальних та економічних змін одним із важливих завдань освітньої галузі є розробка та реалізація особистісно зорієнтованої моделі педагогічної освіти, розрахованої на підготовку висококваліфікованого вчителя, здатного виявляти професіоналізм у нових умовах розвитку держави й бути конкурентоздатним.

Однією з тенденцій модернізації сучасного освітнього простору є впровадження новітніх технологій навчання на всіх рівнях: від дошкільних закладів освіти, молодшої, середньої та старшої її ланки – до вищої школи. Вища школа відіграє важливу роль у піднесенні духовної та мовної культури, вона повинна стати могутнім фактором розвитку українського народу взагалі, динаміки продуктивних сил України [2, с.14].

Актуальність проблеми обумовлена тим, що в умовах модернізації вітчизняної освіти та приєднання до Болонської системи підготовка майбутніх учителів-філологів набуває неабиякого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що в теорії і практиці вищої освіти накопичено значний досвід, який може стати основою модернізації системи професійної підготовки майбутніх учителів-філологів.

Останнім часом з'явилося багато наукових праць, присвячених різним аспектам підготовки вчителя нового покоління (О.О. Абдуліна, В.П. Андрущенко, Б.А. Грищок, Н.Ф. Білокур, В.І. Бондар, Б.С. Гершунський, В.Г. Кремень, О.Г. Мороз, О.Я. Савченко та ін.).

Окремі аспекти лінгвістичної, літературознавчої, методичної підготовки вчителів української мови та літератури досліджували О. Біляєв, М. Вашуленко, А. Грищенко, Т. Донченко, С. Караман, Л. Мацько, В. Мельничайко, Є. Пасічник, М. Пентиліук, М. Плющ, Б. Степанишин та ін.

Проте, як зазначає у наукових працях О.М. Семенов, сьогодні у процесі підготовки студентів існує низка проблем. Зокрема, є необхідним розв'язання суперечностей між:

– соціокультурними перетвореннями в Україні і традиційною системою професійної підготовки вчителів української мови і літератури;

– соціальними потребами оновлення складових системи професійної підготовки з урахуванням вимог компетентісно-орієнтованого підходу до змісту середньої освіти, науковим обґрунтуванням окремих аспектів підготовки студентів-філологів і недостатньою дослідженістю загальнотеоретичних і методичних основ фахової підготовки майбутніх учителів української мови і літератури;

– потребами загальноосвітніх навчальних закладів у вихованні високодуховного, культуромовного вчителя і недостатнім відображенням соціокультурної складової в лінгвістичній, літературознавчій, психолого-педагогічній, методичній підготовці майбутніх учителів-словесників та ін. [4, с. 30].

Необхідність розв'язання зазначених проблем, потреба удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури зумовлюють актуальність теми публікації.

Мета написання статті полягає у виділенні оптимальних шляхів професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в умовах модернізації вищої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Професійна підготовка майбутніх учителів-філологів включає сукупність знань з професійно орієнтованих дисциплін (методики, педагогіки, психології) та вмій їх практично використовувати у педагогічній діяльності. На сучасному етапі відкритого доступу до будь-якої інформації професійність вчителя визначається не тільки змістом знань, а й здатністю передавати їх таким способом, який сприяє взаємодії, обговоренню, діалогу, аргументації. З цього випливає, що поряд із знаннями наукових фактів вчителю-філологу необхідні знання оптимальних шляхів, прийомів, засобів навчальної діяльності, що у свою чергу, сприятимуть ефективному засвоєнню учнями навчального матеріалу.

Основою професійної підготовки педагога XXI ст. стає розвивальна складова, виховання особистості, яка здатна до самоосвіти, саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати інформацію, використовувати набуті знання, вміння для творчого вирішення проблем, усвідомлює свою відповідальність, постійно працює над особистісним і професійним зростанням, вміє досягати поставлених цілей [4, с. 320].

Одним із важливих завдань педагогічної науки і практики є пошук ефективної системи освіти, яка б відповідала потребам соціально-економічного, культурного розвитку суспільства, допомагала студентів самовизначитися, самореалізуватися в соціально культурному середовищі.

На сучасному етапі в освіті працює багато талановитих, ініціативних учителів, які ведуть пошук нових, ефективних форм, методів навчання та виховання школярів. Їхня творчість виявляється у переосмисленні, вдосконаленні вже відомих методів і прийомів педагогічної праці, у розробці та освоєнні нових. Вона охоплює не тільки окремі сторони педагогічної діяльності, а й розповсюджується на всю науково-методичну систему роботи вчителя.

Перед сучасним педагогом ставиться вимога володіти цілою гамою спеціальних, професійних умінь. У своїй професійній діяльності він стикається з необхідністю вчити не лише знанням, але й способам їх одержання, формувати навчальну діяльність школярів, будувати освіту як систему, що створює умови для самопроєктування і формування багатомірної свідомості, здатності самовизначитися, розвивати у школярів техніку розуміння, мислення, дії. [3, с. 44]. У цьому контексті стає очевидною необхідність підвищення взаємопов'язаних предметної, методичної та психологічної компетентностей майбутніх філологів. Показником визнання високої якості роботи педагога є визнання його справжнім професіоналом. Таким чином, професіоналізм його в освіті визначається високою підготовленістю до виконання завдань професійної діяльності, а ідеалом є такий учитель, що володіє науковими знаннями та здібностями і вміє застосовувати їх у педагогічній діяльності відповідно до завдань, які стоять перед сучасною загальноосвітньою школою.

Суспільство доручає вчителю своє майбутнє і, звичайно, чекає від нього застосування найефективніших методів та форм передачі знань учням. Певні вимоги ставляться й до якостей особистості самого педагога, найбільш суттєвими серед яких виділяють такі: відповідальність, порядність, інтелектуальна довершеність, моральність, висока свідомість, чесність, вимогливість, доброзичливість, що забезпечують умови успішності педагогічної діяльності.

Особистість вчителя повинна стати для учнів взірцем, причому взірцем активним, спрямованим на ефективне формування особистісних особливостей школярів. Учитель несе відповідальність і за свій характер: по-перше, характер вчителя як одна з важливих умов успішності педагогічної діяльності може заважати або сприяти здійсненню педагогічних цілей; по-друге, на прикладах системи ставлення вчителя до суспільства, до праці, до самого себе формується система взаємостосунків, риси характеру школярів.

Будучи відповідальними за підростаюче покоління, вважаючи виховання нової особистості основною метою своєї діяльності, справжні майстри педагогічної праці намагаються прищепити й кожному учневі почуття відповідальності за свої вчинки, потребу завжди й у всьому прагнути до високого рівня домагань та сформувати у школярів адекватне, розумне сприйняття оточуючого світу [1, с. 54].

Вчитель у своїй діяльності повинен використовувати наявний вітчизняний та зарубіжний передовий педагогічний досвід, на основі цього вдосконалювати майстерність, здійснювати дослідницьку роботу, бути творцем, шукачем, відкривачем всього нового, прогресивного, розв'язувати навчально-виховні завдання у педагогічній роботі.

У зв'язку з цим пріоритетом фахової підготовки визнано досконале вивчення української мови, лінгвостетики і словесності, опанування мови як соціального, культурного та історичного явища; знання кількох іноземних мов, формування мовної, лінгвокультурознавчої, комунікативної, літературної, методичної компетенцій. Вивчення української мови є важливим чинником успішного вирішення завдань гуманітарної освіти, спрямованої на загальне піднесення духовності, виховання української ментальності, любові до рідного краю, мови, що інтегрує в собі розум, естетику нації, народні звичаї, традиції, загальнолюдські моральні якості і з'єднує сучасне народу з його минулим і майбутнім [4, с. 390].

На сучасному етапі у вищій школі спостерігається впровадження інтегрованих курсів сучасної української літературної мови, української мови за професійним спрямуванням, культури професійного мовлення, соціолінгвістики, лінгвокультурології, літератури, методики, соціальної педагогіки, вікової та педагогічної психології тощо. Застосування інтегрованої технології дає можливість ущільнити навчальний процес і водночас подати цілісні знання з низки суміжних дисциплін, розвинути як філологічний, так і педагогічний стиль мислення. Відбір змісту й організації навчального матеріалу реалізується на основі принципів науковості, наступності, системності, перспективності, культуровідповідності, практикоорієнтованості, варіативності.

У ВНЗ урізноманітнюються форми і методи активного навчання студентів: виконання творчих та самостійних робіт, написання рефератів, доповідей, публічна презентація проєктів, театралізація,

проведення дослідницьких дискусій, наукових студій, мікрвикладання; зростає співпраця загальноосвітніх шкіл та університетів, посилюється зв'язок між практиками, які спрямовуються на оволодіння навичками педагогічної майстерності студентів тощо.

У системі вузівської підготовки значна увага приділяється мовному й літературному вихованню. Лінгвістичне навчання формує україномовну поведінку, актуалізує лексичну, семантичну, граматичну компетенції, удосконалює уміння й навички особистісно-мовленнєвої діяльності, виховує особистість, здатну вільно і комунікативно доцільно спілкуватися у різних сферах суспільного життя та реалізується в інтегрованих курсах, пошуковій та дослідницькій роботі тощо. Через опанування студентами народних звичаїв та традицій відбувається заглиблення їх у світ української ментальності.

Отже, професійна підготовка майбутніх учителів-філологів можлива лише за умови наближення навчання у вищих навчальних закладах до реальної професійної діяльності, адже становлення вчителя визначається не лише глибокими знаннями, а й удосконаленням його професійних умінь і навичок у практичній діяльності. Саме тому формування компетентності майбутніх учителів повинно здійснюватись за допомогою новітніх технологій навчання. Одним з найперспективніших шляхів удосконалення підготовки майбутніх учителів є впровадження у навчальний процес активних форм та методів навчання. Використання інтерактивного навчання передбачає не просте удосконалення активних форм та методів роботи, а становить концептуально новий тип праці.

Використані джерела

1. Віаніс-Трофименко К.Б. Компетентний учитель – запорука реалізації компетентнісного підходу до сучасного освітнього процесу / К.Б. Віаніс-Трофименко // Управління школою. – 2006. – № 22–24. – С. 54–57.
2. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. Овчарук. – К. – 2003. – С.13–41.
3. Остапенко Н. Лінгводидактичні компетентності як основа професійно-педагогічної діяльності майбутніх учителів-філологів / Н. Остапенко // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 4. – С. 44–48.
4. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : Монографія / О.М. Семенов. – Суми : ВВП "Мрія"-1" ТОВ, 2005. – 404 с.

Yuriychuk N.

PROFESSIONAL PREPARATION UKRAINIAN FUTURE TEACHER OF LANGUAGE AND LITERATURE IN THE MODERNIZATION HIGHER EDUCATION IN UKRAINE

In the implementation of the priority tasks of education policy role belongs to the teacher of Ukrainian language and literature.

The article is highlighted ways of professional preparation future philologists in the context of the modernization of higher education in Ukraine, social and cultural factors are justified, contributing to the formation and spiritual development expert.

The notion of professional competence of future teachers-philologists includes a body of knowledge professionally oriented disciplines (methodology, pedagogy, psychology) and skills of their practical use in educational activities. At the present stage of open access to any information the teacher professionalism is defined not only content knowledge but also the ability to transfer them in a way that promotes interaction, discussion, dialogue and argumentation. It follows that, along with the knowledge of scientific facts teacher-philologist necessary knowledge optimal ways, techniques, methods of educational activity, which, in turn, will contribute to the effective mastering by students of educational material. Today education is a lot of talented, enterprising teachers who are looking for new, effective methods of teaching and training students. Their creativity is expressed in rethinking and improving the known methods and techniques of teaching work in the design and development of new ones. It not only covers certain aspects of academic work, but also applies to all scientific and methodical system of the teacher.

Before modern teacher are required to have a whole range of specialized and professional skills. In his professional activity, faced with the need to teach not only knowledge, but also methods for their preparation, to form the academic activity of students, build education as a system that creates conditions for self-development and formation of the multidimensional consciousness, the ability to gain independence, to develop students' techniques of understanding, thinking and action. In this context, it becomes obvious need to improve the interconnected subject, methodical and psychological competence of future teachers-philologists.

Training future teachers of philology possible only if approaching learning in higher education for the real professional work since becoming a teacher is determined not only knowledge, but also improving his professional skills in practice. That is why creating competence of future teachers should be carried out with the help of new learning technologies. One of the promising ways of improving the training of future teachers is the introduction in educational process of active forms and methods of training. The use of interactive learning involves not simply improving active forms and methods of work, and is conceptually new type of work.

Key words: *philology, culture, teaching, upbringing, professionalism, skill and education.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2016 р.